५५८

॥श्रीगणेशाय नमः॥ दिगंते श्रूयंते मदमलिनगंडाः करटिनः करिण्यः कारुण्यास्पदमसमशीलाः खलु मृगाः॥ इदानीं लोकेस्मिन्ननुपमशिखानां पुनरयं नखानां पांडित्यं प्रकटयतु कस्मिन्मृगपतिः॥१॥ पुरा सरसि मानसे विकचसारसालिस्खलत्परागसुरभीकृते पयसि यस्य जातं वयः॥ स पल्वलजलेधुना मिलदनेकभेकाकुले मरालकुलनायकः कथय रे कथं वर्ततां॥२॥ तृष्णालोलविलोचने कलयति प्राचीं चकोरागणे मौनं मुंचति किंच कैरवकु

ACC. No:- ~~1075~~ M1104.
Title:- अन्योक्तिविलास
Auther: Jagannatha जगन्नाथ
Subject:- poetry.
पत्रे:- 8

Checked 2012

KKSU LIBRARY
RAMTEK
441 106
M1104
Dist. Nagpur

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ ७॥

लेकामेघनुर्धुन्वति॥ माने मानवतिजनस्यसपदिशस्थानुकार्मेधुनाधा
तः किंनुविधोविधातुमुचितोधाराधराडंबरः॥ ३॥ अयिदलदरविंदस्यंद
मानेमरंदंतवकमपिलिहंतोमंजुगुंजंतुन्चंगाः॥ दिशिदिशिनिरपेक्ष
स्तावकीनंवितन्वन्परिमलमयमन्योबांधवोगंधवहः॥ ४॥ समुपागतव
तिदैवादवहेलांकुटजमधुकरमागाः॥ मकरंदतुंदिलानामरपेक्षविंद
नामयंमहामान्यः॥ ५॥ नावत्कोकिलविरसान्यापयदिवसान्वनांतरेनि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वसन्तु ।। यावन्निमलदलिमालः कोपि रसालः समुल्लसति ।। ६ ।। कमलिमलिनी
करोषि चेतः किमिति बकैरवहेलितानभिज्ञैः ।। परिणतमकरंदमार्मिकास्ते जगति
भवंतु चिरायुषो मिलिंदाः ।। ७ ।। नितरां नीचोस्मीति त्वं खेदं कूप मा कदापि कृथाः ।।
अत्यंतसरसहृदयो यतः परेषां गुणग्रहीतासि ।। ८ ।। येनामंदमरंदे दलदर
विंदे दिनान्यनायिषत ।। कुटजे खलु तेनेहा तेने हा मधुकरेण कथं ।। ९ ।। अयि म इधो
लयज महिमायं कस्य गिरामस्तु विषयस्ते ।। उद्गिरतो यद्गरलं फणिनः पुष्णासि

2

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

२।।

परिमलोद्गारैः ।।१०।। पारीरतनवपरीधानुक्तः परिपाहिमिमामुरारे तुं ।। पातिपत्ता अंगी कर्तु

मपिन्नणां पिष्टोपितनो पिपारिमलैः पुष्टिं ।।११।। नीरक्षीर विवेके हंसालस्य त्वमेव

वनतुषचेत् ।। विश्वस्मिन धुनान्यः कुलव्रतं पालयिष्यति कः ।।१२।। उपरिकर

वालधाराकाराः क्रूराभुजंगमपुंगवान् ।। अंतः साक्षाद्राक्षादीक्षागुरवो जयंति

केपिजना ।।१३।। स्वच्छंदंदलदरविंदतेमकरंदं विंदतो विदधतु गुंजितमिलिंदा ।।

आमोदानथहरिदंतरानीनेतुं नैवान्यो जगति समिरणात्प्रवीणः ।।१४।। यो

।।२।।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तेमध्यच्चिरात्प्रिदाघमिहिरज्वालाशतैः शुष्कतांगं नाकं प्रतिपांथसं न तिरसौ संता
पमालाकुला ॥ एवं यस्य निरंतराधिपटले नित्यं वपुः क्षीयते धन्यं जीवनम
स्य मार्गसरसो धिग्वारिधीनां जनुः ॥७५॥ आपेदिरे ऽबरपथं परितः पतं
गाः भृंगा रसालमुकुलानि समाश्रयंत ॥ संकोचमंचति सरस्त्वयि दीन
दीनो मीनो नु हंत कतमां गतिमभ्युपैतु ॥७६॥ मधुप इव मारुतेस्मिन्मा
सौरभलोभमंबुजिनि मंस्थाः ॥ लोकानामेव मुदे महितोप्यामामुनाधि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तां नीतः ॥१७॥ गुंजंति मंजु मिलिंदमाळतिमामिमां न मुपायासीः ॥ शिरसा वदान्य
गुरवः सादरमेनं वहंति सुरतरवः ॥१८॥ ये स्त्वं गुणगणवानपि सतां द्विजिह्वैर
सेव्यतां नीतः ॥ तानपि वहसि पटिरज किं कथयाम स्त्वदीयमौन्नत्यं ॥१९॥
अपनीतपरिमलांतरकथे पदे न्यस्पदे वतरू कुसुमे ॥ पुष्पांतरे पि गंतुं वांछं
सिंचेन्मधुप धन्योसि ॥२०॥ तादिनि चिराय विचारय विंध्य स्तुत स्तवपावि
त्रा याः ॥ पुष्पं सा अपि घुत्कें किं खलु रथ्योदकादानं ॥२१॥ एक स्त्वं गहने

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

।स्मिन्कोकिलनकलंकदाचिदपिकुर्यात्॥ साजात्यशंकयामानत्वांनिघ्नं
तिनिर्दयाःकाकाः॥२३॥ तरुकुलसुषमापहारांजनयंतीजगतिजीवजा
तान्निके नगुणेनभवानीतातेहिमानिमिमांवहस॥ २४॥ कलभवांतिकु
मागतमलिमेनंमाकदाप्यवज्ञासीः॥ अपिदामैनसुंदराणांद्विपवर्या
णामयंशिरोधार्यः॥२५॥ भ्रमरतरुकुसुमसौरभसेवनसंपूर्णसकलका
मस्य॥ पुष्पांतरसेवेयंभ्रमरस्यविडंबनामहती॥ २६॥ दृष्टाःखलुपर

5

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुष्टाः परितो दृष्टाश्च विटपिनः सर्वे ॥ माकंदन प्रपेदे मधुपेन न तवोयं माजगाति ॥२७॥
तोयैरल्पैरपि करुणया भीमभानौ निदाघे मालाकार व्यरचि भवता या तरोरस्य
पुष्टिः ॥ सा किं शक्या जनयितुमिह प्रावृषेण्येन वारां धारासारानपि विकिर
ता विश्वतो वारिदेन ॥२८॥ आरामाधिपतिर्विवेकविकलो नूनं रसा नीरसा
वात्याभिः परुषीकृता दश दिशश्चंडातपो दुःसहः ॥ एवं धन्वनि चंपकस्य स
कले संहारहेताविह त्वं सिंचन्नमृतेन तोयद कुतोप्याविष्कृतो वेधसा ॥२९॥
न यत्र स्थेमानं दधुरतिभयभ्रांतनयना गलद्दानोद्रेकभ्रमदलिकदंबाः क

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रहितैः ॥ तन्मुक्तानारि भवति परलोकं गतवतो हरे रघुद्वारे शिवशिव शिनांकल
कलैः ॥ ३० ॥ दधानुः प्रेमाणं तरुषु सम भावेन विपुलं न मालाकारो सावद्दकृत
करुणां बालबकुले ॥ अयं तु द्रागुद्यत्कुसुमनिकराणां परिमले दिगंता
नातेनेमधुपकुलकारम्भे रितान् ॥ ३१ ॥ स्फूलस्थूलमतिवबधनद ● रा ।
खाः शातमांसलाबासो दुर्गमहिधरे रूपते कुत्रासिम्भीलिस्तव ॥ एकं
किंतु मानिगपंजनपतिस्चांत मम धिङ्चरं ज्वालालीवलयीभवन्नकरुणा
दावानलोधस्मरः ॥ ३२ ॥ ग्रीष्मे भीष्मतरैः करैर्दिनकृतादग्धो पियश्चातक

(5)

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वांध्यायन्घनवासरान्कथमपिद्राघीयसो नीतवान् ॥ देवाल्लोचनगोचरेणाञ्च
यतोनस्मिन्निदानीं यदि स्वीचक्रे करकैर् निपातनमपातत्कं प्रतिब्रूमहे ॥३३॥
दववदहनजटालज्वालजालाहतानां परिगलितलतानां म्लायतां भूरुहा
णां ॥ अपजलधरशैलश्रेणिशृंगेषु तोयं वितरसि बहु कोयं श्रीमदस्ताव
कीनः ॥३४॥ रे एव स्फुरः परुषगर्जितमस्य हन्त रे पान्थ विक्लवमनानमना
गपि स्याः ॥ विश्वार्त्तिवारणसमर्पितजीवनोयं नाकर्णितः किमु सखे भ
वतांबुनाहः ॥३५॥ सोरभ्यं भुवनत्रयेपि विदितं त्रैरोस्यं तुलोकोत्तरं कीर्तिः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

किं च दिगंगनांगनगनं कृतेन देवकं कृणु ॥ सर्वनिर्वगुणानियंनि गिरतिश्रीखं
डतेसुंदरानुसं । नीरवहुशोदरेषुगरलज्वालेंद्रिजिकावलि ॥२६॥ नापेक्षा न च
दाक्षिण्यं न प्रीतिर्न च संगतिः ॥ तथापि हरते तापं लोकानामुन्नतो घनः ॥२७॥
समुत्पत्तिः स्वच्छे सरसि हरिहस्ते निवसनं निवासः पद्मायाः सुरहृदयहारी प
रिमलः ॥ गुणैरेतैरन्यैरपि च ललितस्यांबुज तव द्विजोत्तंसे हंसे यदि रति
रतीवोन्नतिरियं ॥२८॥ साकं ग्रावगणैर्लुठंति मणयस्तीरेऽर्कबिंबोपमा
नीरे नीरचरैः समं स भगवान्निद्राति नारायणः ॥ एवं वीक्ष्य तवाविवेकम

6

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

६

पिचप्रोढंपरागुन्नतेः क्किंनिंदान्यथ्यगास्त्वयानिकथयक्षीराणवित्वामहं ॥ ३९॥ किंख
ञुरत्नैरन्तैः किंखलुरम्भापितेनवपुषातं ॥ सलिलमयन्ततावकमणविवदनंप्रयातित्तृषि
तानां ॥ ४०॥ इयत्यांसंपत्तावपिचसलिलानांत्वमधु नानत्वमाभान्तानांहरसिपदिकासा ॥
निर्दघेचंडांशोःक्किरतिपरितोगारनिकरंकृशीभूतः केषामहहपरिहर्त्तासिखलुतां ॥ ४१॥
अपिरोषमुराकरोषिनोचेत्किमापत्त्वांप्रतिवारिधेवदामः ॥ जलदेनलवार्थिनाविमुक्ता
न्यपतोयान्नमहान्महाजहासि ॥ ४२॥ नवारयामोनवतीविशंतीवषनिदस्योनसि
जहंडायाः ॥ नपुंकेमेततुपुरोपदस्यास्तरंगभंगान्प्रकटिकरोषि ॥ ४३॥ पोलोमीप
तिकाननेविलसतांगीवाणिभूमिरुहांयेनघ्रानसमुक्किनानिकुसुमान्याजघ्रिरेन ॥ ६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

निर्झरेः॥ तस्मिन्नयम धुव्रते विधिवशान्माध्वीकमाकांक्षति त्वं चेदच्छवसिलोम
मंबुजनदा किंत्वां प्रतिब्रूमहे ॥४४॥ मुक्तामृणालपटलीन्नवलानि पितान्यं
बु नियत्र नलिनी निषेविलानि ॥ रेराजहंस वद तस्य सरोवरस्य कृत्ये
न केन भवितासि कृतोपकारः ॥४५॥ प्रारंभेकुसुमाकरस्य परितो यस्यो
ल्लसन्मंजरीपुंजे मंजुलगुंजितानि रचयंस्तानातनो रूरुसवान्॥ तं
स्मिन्नद्यरसालशाखिनि दशां दैवात्कृशामंचति त्वं चेन्मुंचसि चंचरी
क विनयं नीचस्त्वदन्यो स्ति कः ॥४६॥ एणीगणेषु गुरुगर्वनिमीलिताक्षः

7

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गिरिगर्भे हरि पातु ॥५१॥ गिरिगह्वरेषु गुरुगर्वगुंफितो गजराजपोतनकदापि सं
चरे ॥ यदि बुध्यते हरिशिशुस्तनंधयो भविताक्षरेणुपरिशेषिता मही ॥५२॥ नि
सर्गदारामितरकुले समारापसुकृतिकलिमालाकारो बकुलमपि कुत्रापि नि
दध्ये ॥ इदं को जानीते यदयमिह कोणांतरगतो जगज्जालं कर्ता कुसुमभर
सौरभ्यभरितं ॥५३॥ यस्मिन्खेलति सर्वतः परिचलत्कल्लोलकोलाहलैर्मथा
द्रिभ्रमणभ्रमं हृदि हरिद्दंतावलाः पेदिरे ॥ सोयं तुंगतिमिंगिलांगकवली
कारक्रियाकोविदः क्रोडे क्रीडतु कस्य केलिकलहत्यक्तार्णवो राघवः ॥५४॥

(8)

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection